

Kalbos redaktorių visumos Lietuvoje paieškos

INGA GAIŽAUSKAITĖ

Lietuvos socialinių tyrimų centras, A. Goštauto g. 9, 01108 Vilnius

El. paštas inga.gaizauskaite@lsc.lt

Straipsnyje pateikiami metodologiniai sprendimai, susiję su kalbos redaktorių (stilisčių) apklausos Lietuvoje planavimo ir vykdymo darbais. Tyrime buvo numatyta atlikti kiekybinę kalbos redaktorių, dirbančių su viešosios bendrinės lietuvių kalbos vartosenos tekstais, apklausą remiantis suformuota reprezentatyvia imtimi. Kalbos redaktorių visuma (populiacija) Lietuvoje neapibrėžta, nėra nei šaltinių, kurie pateiktų tokiai visumai nustatyti reikalingą informaciją, nei tyrimų, kuriuose būtų bandoma ją apibrėžti. Straipsnyje bandoma įvertinti kalbos redaktorių visumos dydį Lietuvoje, aptariami iškilę sunkumai ieškant kalbos redaktorių ir kokios galimos prielaidos apie kalbos redaktorių Lietuvoje visumos savybes remiantis atlikta apklausa (respondentų atsakymų į klausimus apie kalbos redaktorių ir jų darbo savybes aprašomąja analize).

Raktažodžiai: kalbos redaktoriai, apklausa, atranka, imtis

Projekte „Kalbos redaktorių požiūrio į naujųjų skolinių bei jų atitikmenų vartojimą ir jo sąsajas su norminimu tyrimas“ (pagal Lietuvių bendrinės kalbos, tarmių ir kitų kalbos atmainų funkcionavimo ir kaitos tyrimų 2011–2020 metų programą) buvo siekiama ištirti kalbos redaktorių (stilisčių) (toliau tekste – kalbos redaktorių) nuostatas, apimančias naujųjų skolinių bei jų atitikmenų kaip variantų pateiktį redaguojamuose tekstuose ir santykį su bendraisiais naujųjų skolinių norminimo principais bei kitais normų šaltiniais. Tyrimo dėmesio centre buvo viešosios bendrinės lietuvių kalbos vartosenos tekstai, kurių dauguma yra redaguojami, o galutinė naujosios leksikos varianto pateiktis paprastai priklauso nuo kalbos redaktorių. Norint atsakyti į probleminius klausimus, susijusius su naujųjų skolinių raiškos formų ar atitikmenų ir jų integracijos į tekstą būdų pasirinkimi, pagrindinė tikslinė tyrimo dalyvių grupė buvo kalbos redaktoriai, dirbantys su viešosios bendrinės lietuvių kalbos vartosenos tekstais. Planuoti du tyrimo etapai: individualūs pusiau struktūruoti kokybiniai interviu su kalbos redaktoriais (2017 m.) [8; 10] ir kiekybinė kalbos redaktorių apklausa raštu (2018 m.) [7]. Straipsnyje pateikiami metodologiniai sprendimai, susiję su antruoju projekto etapu, tai yra kalbos redaktorių apklausos planavimu ir vykdymu.

Projekte buvo numatyta suformuoti reprezentatyvią kalbos redaktorių imtį. Tam būtinos žinios apie tyrimui aktualią visumą (populiaciją), šio tyrimo atveju – kalbos redaktorių, dirbančių su viešosios bendrinės lietuvių kalbos vartosenos tekstais. Tačiau kalbos redaktorių visuma Lietuvoje neapibrėžta, nėra pakankamos prieinamos informacijos apie galimą jos dydį ar sudėtį. Rengiant projekto paraišką, dėl informacijos stokos buvo atliktas

tik abstraktus įvertis, kokio dydžio galėtų būti kalbos redaktorių visuma ir kokiais kanalais būtų galima pasiekti kalbos redaktorių norint juos apklausti. Pradėjus planuoti apklausos tyrimą, kalbos redaktorių visumos įvertinimo darbai atskleidė, kad pagrįstai nustatyti tokią visumą, remiantis tyrėjoms prieinama (vieša) informacija, tikėtina, nepavyks.

Straipsnio tikslas – aptarti kalbos redaktorių visumos (populiacijos) nustatymo procesą ir ką jis atskleidžia apie kalbos redaktorių darbo savybes. Keliami tokie uždaviniai: 1) aptarti reprezentatyvios imties sudarymui būtinas sąlygas ir jų sąsają su tyrimui aktualia populiacija; 2) pristatyti imties sudarymo procesą bei jo ribotumą; 3) aprašyti kalbos redaktorių savybes remiantis atliktos apklausos duomenimis.

Straipsnyje remiamasi metodologine socialinių tyrimų literatūra, detaliais tyrimo sprendimus fiksavusiais tyrėjos (straipsnio autorės) užrašais, informacija, surinkta sudarant atrankos planą, bei kalbos redaktorių apklausos duomenimis.

KALBOS REDAKTORIŲ VISUMOS NUSTATYMO PROBLEMAS

Planuojant kiekybines apklausas, respondentų atranka yra vienas svarbiausių sprendimų. Paprastai tokiems tyrimams aktualios visumos (populiacijos) yra didelės, todėl neįmanoma arba netikslinga apklausti visus populiacijos narius [4; 5; 11]. Tuomet atliekama atranka ir formuojama imtis – iš tyrimui aktualios populiacijos atrenkama dalis jos narių. Neretai kiekybinių apklausų siekiamybė yra formuoti reprezentatyvias imtis [1]. Kitaip tariant, konkrečiame tyrime siekiama sudaryti imtį, kurią ištyrus būtų galima daryti patikimas ir pakankamai tikslas išvadas apie visą tyrimui aktualią populiaciją [3; 4]. Tačiau ne visada yra įmanoma suformuoti reprezentatyvią imtį, o kai kuriuose tyrimuose ji ir nėra būtina [1; 4]. Atrankos sprendimai konkrečiame tyrime priklauso nuo daugelio veiksnių – ne tik nuo tyrėjo siekių, tyrimo tikslo ir koncepcijos, bet ir nuo turimų laiko bei kitų resursų, prieigos prie reikiamos informacijos, kitų aplinkybių [4; 5; 6; 12]. Šiame tyrime taip pat buvo planuojama atlikti reprezentatyvios imties apklausą, tačiau dėl tam tikrų aplinkybių teko apsiriboti nereprezentatyvia imtimi.

Imties reprezentatyvumas yra susijęs su imties dydžiu – į imtį patenkančių tyrimui aktualios populiacijos narių skaičiumi. Sąlyginai teigiama, kad kuo didesnė populiacijos dalis patenka į imtį, tuo imtis labiau reprezentatyvi. Tačiau imties dydis nėra vienintelė ir pakankama sąlyga, užtikrinanti jos reprezentatyvumą. Reprezentatyvumas priklauso ir nuo to, koks metodas bus taikomas imčiai sudaryti. Kitaip tariant, reprezentatyvumas priklauso ne tik nuo to, kiek populiacijos narių bus atrinkta, bet būtinai ir nuo to, kaip (kokiu būdu) tie nariai pateks į imtį. Reprezentatyviai imčiai sudaryti taikomi tikimybiniai atrankos metodai. Net jei imtis bus didelė, tačiau sudaryta nesilaikant tikimybinės atrankos principų, pagrįstai kalbėti apie jos reprezentatyvumą nebus įmanoma.

Jei nustatyti imties dydį galima ir neturint tikslų žinių apie tyrimui aktualios populiacijos dydį, tai norint suplanuoti ir pritaikyti tikimybinės atrankos metodus, tam tikros žinios apie tyrimui aktualią populiaciją bei ją sudarančius narius (vienetus) yra būtinos. Populiacijos narius reikia ne tik atrinkti, tačiau ir realiai įtraukti į imtį, taigi turėti kontaktinę informaciją ar galimybę kitais būdais juos pasiekti. Kadangi projekte buvo numatyta sudaryti reprezentatyvią kalbos redaktorių (stilistų), dirbančių su viešosios bendrinės lietuvių kalbos tekstais, imtį, iškilo tokie klausimai: kaip nustatyti (surasti) tyrimui aktualią kalbos redaktorių visumą ir jos narius? Kiek iš viso yra (gali būti) kalbos redaktoriais dirbančių žmonių ir kaip juos būtų galima pasiekti? Ar įmanoma pritaikyti kurį nors iš tikimybinės atrankos metodų ir užtikrinti imties reprezentatyvumą?

Vienu atveju reprezentatyvią imtį galima sudaryti, jei yra atrankos pagrindas, kitaip tariant – vienoks ar kitoks tyrimui aktualios visumos (populiacijos) vienetų (narių) sąrašas [2; 3; 5; 7]. Tačiau aiškios, sistemingos ir viešai prieinamos informacijos, kiek Lietuvoje yra kalbos redaktoriais dirbančių žmonių, kur ir kaip jie dirba, nėra. Nėra kalbos redaktorių registro ar kito sąrašo, kuris apimtų kalbos redaktoriais Lietuvoje dirbančius žmones. Taip pat nėra daryta tyrimų, kurie leistų turėti bent apytikrą šios visumos dydžio ar savybių įvertinimą (1999 m. atlikta 41 žiniasklaidos atstovo, tarp kurių buvo 21 kalbos redaktorius, apklausa [9], tačiau tai yra pakankamai seni ir, tikėtina, nebeaktualūs duomenys, kalbant apie kalbos redaktorių visumą). Taigi atrankos būdai, kurie remiasi visumos pagrindu (pvz., paprastoji atsitiktinė atranka, sisteminė atranka), mūsų tyrime negalėjo būti taikomi.

Kitas svarstytas tikimybinės imties sudarymo būdas – bandyti visumą apibrėžti laikantis lizdinės (klasterinės) atrankos principų: žinant egzistuojančias visumos vienetų grupes (lizdus, klasterius), pirmame etape įvykdyti jų atranką, o vėlesniame etape – į imtį įtraukti atrinktų klasterių (lizdų) viduje esančius vienetus (mūsų atveju – kalbos redaktorius) [3; 5; 7]. Tyrime pasirinkome šį variantą kaip vienintelį mums įmanomą, tačiau, kaip bus aptarta toliau straipsnyje, esama viešai prieinama informacija buvo ribota, todėl pagrįstai ir patikimai nustatyti galimą kalbos redaktorių visumą (net ir remiantis klasteriais) bei sudaryti reprezentatyvią imtį užtikrinančią atrankos modelį nebuvo įmanoma.

Atsižvelgiant į aptartas atrankos planavimo aplinkybes, buvo nuspręsta sudaryti įstaigų, kuriose turėtų dirbti kalbos redaktoriai, sąrašą. Juo remiantis atlikti įstaigų atranką, o atrinktose įstaigose apklausti visus dirbančius kalbos redaktorius. Remiantis tyrimo tikslu, šį sąrašą sudarė tokie pogrupiai: leidyklos, žurnalai, nacionaliniai dienraščiai ir savaitraščiai, el. naujienų portalai, vertimo biurai ir redagavimo paslaugas teikiančios įmonės. Kaip atskiras pogrupis buvo įtraukti laisvai samdomi kalbos redaktoriai. Tokiu būdu nustatytas įstaigų, kuriose dirba kalbos redaktoriai, visumos dydis – 433. Tai sudaro: 56 žurnalai, 11 nacionalinių dienraščių ir savaitraščių, 5 el. naujienų portalai (1), 291 leidykla, 70 vertimo biurų bei redagavimo paslaugas teikiančių įmonių. Papildomai identifikuoti 24 laisvai samdomi kalbos redaktoriai (kurie skelbia aiškia, viešai prieinamą informaciją apie teikiamas kalbos redagavimo paslaugas ir savo kontaktus). Siekiant iliustruoti atlikto darbo apimtį paminėtina, kad atlikus sistemingą paiešką įvairiuose šaltiniuose (įmonių kataloguose, leidybos darbų sąrašuose, spaudos prenumeratos sistemose ir pan.), pirminį sąrašą sudarė daugiau nei 1 000 vienetų (įstaigų). Tačiau pradėjus tikrinti kiekvieną įstaigą (siekiant patikslinti veiklos sritis, rasti informacijos apie dirbančius kalbos redaktorius bei jų kontaktinę informaciją), dalį jų iš pirminio sąrašo teko pašalinti kaip netinkamas (pvz., nevykdo tos veiklos, kuriai buvo priskirti paieškos sąrašuose), pasikartojančias, nebeveikiančias ar pan. Ypač sumažėjo leidyklų sąrašas. Patikrinus informaciją, iš pirminio sąrašo (852 vnt.) pašalinta daugiau nei pusė įstaigų (561 vnt.), nes 118 atvejų nebuvo viešai prieinama patikima (veikianti) kontaktinė informacija, 31 įmonė pasirodė esanti likviduota, 44 atvejais įstaigos pasikartojė, o 368 įstaigų vykdoma veikla pasirodė tiesiogiai nesusijusi su leidyba (nors pirminiuose informacijos šaltiniuose jos buvo nurodomos kaip „leidėjai“). Kartu negalime teigti, kad pavyko sudaryti pilnus ar visiškai tikslius kitų įstaigų sąrašus, nes viešai prieinama informacija apie įstaigų veiklą daugeliu atvejų nebuvo pakankama vienareikšmiškai nuspėti dėl įmonės įtraukimo į tyrimui aktualių įmonių sąrašą.

(1) Įtraukti tik tie el. naujienų portalai, kurie neturi spausdintos dienraščio ar savaitraščio versijos. Turintieji spausdintą versiją atskirai neskaičiuoti, nes priklauso tai pačiai įstaigai ir pagrįstai tikėtina, kad kalbos redaktorius (-iai) yra bendras.

Pasirengimo atrankai darbai atskleidė ir kitas kliūtis. Dažnai įstaigos viešai neskelbia informacijos apie jose dirbančius kalbos redaktorių, todėl nežinoma atrankai įvykdyti būtina informacija. Net jei laikytume, kad sudarytas įstaigų sąrašas yra pilnas ir patikimas, nėra aišku, kiek redaktorių dirba konkrečioje įstaigoje, ar įstaigoje yra kalbos redaktoriaus (stilisto) pareigybė, ar ji naudojasi laisvai samdomų redaktorių paslaugomis, ar kalbos redagavimo darbai apskritai yra atliekami. Pavyzdžiui, vykdant apklausą kai kuriais atvejais buvo gauti paaiškinimai, kad leidykla ar kita įstaiga neturi kalbos redaktoriaus pareigybės („etato“) ir tam tikriems darbams atlikti samdo kalbos redaktorių. Tikėtina, kad tokių įstaigų yra nemažai, tačiau nustatyti jų skaičių projekto metu nebuvo įmanoma. Taip pat paaiškėjo, kad tas pats kalbos redaktorius gali dirbti keliose įstaigose (pvz., keliose leidyklose; leidykloje ir vertimų biure) arba dirba ir įstaigoje, ir laisvai samdomu(a) kalbos redaktoriumi(e). Paminėtina ir tai, kad mūsų identifikuotų laisvai samdomų kalbos redaktorių skaičius, tikėtina, realiai yra daug didesnis, tačiau informacija apie juos nėra prieinama (viešai skelbiama). Visi šie pavyzdžiai rodo dvi su atranka susijusias problemas: 1) iš sąrašo tikimybinio būdu atrinktoje įstaigoje gali nedirbti nė vienas kalbos redaktorius; 2) tas pats kalbos redaktorius gali dirbti daugiau nei vienoje įstaigoje. Tai riboja galimybę sistemingai vykdyti atranką. Be to, neturint kalbos redaktorių kontaktų, nėra galimybės išsiųsti kvietimus dalyvauti apklausoje tiesiogiai patiems kalbos redaktoriams, o tai rimtas barjeras reikiamai imčiai pasiekti. Juo labiau kad paprastai įstaigų tinklapiuose viešai skelbiama tik pirminė įstaigos kontaktinė informacija, todėl kelias iki tyrimui reikiamo asmens pailgėja.

Kitaip tariant, net ir atlikus sistemingą darbą paaiškėjo, kad vadovaujantis įstaigų sąrašu ir viešai prieinama informacija pačių kalbos redaktorių visuma išlieka neaiški ir tyrėjams ribotai prieinama. Neturint patikimos informacijos apie kalbos redaktorių, nuspręsta apklausos klausimynus išplatinti *visoms* į galutinį sąrašą įtrauktoms įstaigoms (nedarant jų atrankos): jei buvo prieinama tiesioginė įmonėje dirbančio kalbos redaktoriaus kontaktinė informacija, kvietimas el. paštu buvo siunčiamas tiesiogiai; jei informacijos apie kalbos redaktorių(ius) nebuvo, buvo prašoma įstaigos perduoti kvietimą joje dirbantiems (su ja bendradarbiaujantiems) kalbos redaktoriams. Iš viso el. paštu buvo išplatinta daugiau kaip 520 kvietimų dalyvauti apklausoje: visoms į sąrašą įtrauktoms įstaigoms, kuriose galimai dirba kalbos redaktoriai, viešai besiskelbiantiems laisvai samdomiems kalbos redaktoriams, o per 50 klausimynų kai kurios įstaigos, daugiausia leidyklos, papildomai savais kanalais išsiuntė su jomis bendradarbiaujantiems laisvai samdomiems kalbos redaktoriams. Išsiuntus pirmąjį klausimynų srautą ir sulaukus dalies užpildytų klausimynų, buvo išsiųstas pakartotinas kvietimas-priminimas dalyvauti apklausoje. Tais atvejais, kai nebuvo prieinama kontaktinė įstaigos kalbos redaktoriaus informacija, telefonu arba el. paštu buvo prašoma perduoti informaciją apie tyrimą kalbos redaktoriams arba pasidalyti jų kontaktine informacija. Įmonės labiau buvo linkusios perduoti klausimynus, negu dalyti kontaktinę informaciją, nes tai riboja asmens duomenų apsaugos tvarka. Atlikus visas įmanomas elektronines ir telefonines užklausas, iš viso sugrįžo 63 užpildyti klausimynai.

Kaip galima vertinti šią imtį? Iš vienos pusės, kiekybiniuose tyrimuose toks imties dydis nėra laikomas dideliu ar pakankamu. Imties su(si)formavimo būdas neleidžia kalbėti ir apie imties reprezentatyvumą – nepaisant atliktų darbų, nebuvo įmanoma pritaikyti tikimybinės atrankos metodo, nes imtis iš esmės susiformavo iš tų kalbos redaktorių, kurie atsiliepė į kvietimą dalyvauti tyrime. Kitaip tariant, negalėjome kontroliuoti patekimo į imtį proceso. Taip pat sunku būtų vertinti, kiek nereprezentatyvi ši imtis yra: neturint aiškaus visumos dydžio ar jos savybių įverčio, kalbėti apie imties savybių (ne)atitiktį visumai taip pat yra keblu. Neturint pagrįstos informacijos apie visumą, sudėtinga kalbėti apie tai, kokia (kokio dydžio ir sudėties) imtis ir kam (kokiai visumai) galėtų būti reprezentatyvi.

Iš kitos pusės, laikome, kad atlikta apklausa buvo vertinga tiek projekto tikslams pasiekti, tiek platesniame kontekste. Gražinti 63 klausimynai buvo užpildyti kokybiškai. Klausimyne buvo nemažai atvirųjų klausimų, kuriuose buvo prašoma respondentų pateikti komentarų, paaiškinti atsakymų pasirinkimą. Atsižvelgiant į bendrą sociologinių tyrimų patirtį [5; 7; 11], į mūsų apklausos atviruosius klausimus atsakė ypač didelė dalis respondentų, ir atsakė išsamiai. Be to, pirmajame projekto etape buvo atlikta 20 kokybinių interviu su kalbos redaktorais [10], todėl interviu ir apklausos rezultatų derinys leido daryti pagrįstas bendras tyrimo išvadas.

Kadangi panašių tyrimų Lietuvoje beveik nėra atlikta, apklausos duomenys yra vertingas atspirties taškas tiek siekiant geriau suprasti kalbos redaktorių nuostatas projekto tiriamuoju klausimu, tiek daryti tam tikras prielaidas apie kalbos redaktorių veiklos lauką ir savybes Lietuvoje. Toliau straipsnyje bus glaustai aptarti respondentų atsakymai į klausimyno dalį apie kalbos redaktorių ir jų darbo savybes.

KALBOS REDAKTORIŲ IR JŲ DARBO SAVYBĖS

Apklausa leido bent iš dalies suprasti, kas, kur ir kaip dirba kalbos redaktorais Lietuvoje. Nors kalbos redaktorių ir jų darbo charakteristikų nustatymas nebuvo šio tyrimo tikslas, klausimai apie respondentus ir jų darbą kalbos redagavimo srityje suteikė naudingos ir įdomios informacijos. Kadangi imtis nėra reprezentatyvi, negalime užtikrintai kalbėti apie kalbos redaktorių, dirbančių su viešosios bendrinės lietuvių kalbos tekstais, Lietuvos mastu. Tačiau manome, kad imties rezultatų pristatymas reikšmingai prisidės prie geresnio kalbos redaktorių darbo savitumo supratimo ir bus naudingas ateityje planuojamiems tyrimams.

Surinkti apklausos duomenys apdoroti ir analizuoti naudojant kompiuterinę IBM SPSS 20 programą. Kadangi imties dydis nėra didesnis nei 100 vienetų, atsakymų pasiskirstymas pateikiamas skaičiais, o ne procentais [7]. Taip pat apsiribota aprašomuoju analizės metodu.

Tikėtina, kad profesinis kalbos redaktorių laukas Lietuvoje yra feminizuotas – dauguma apklausoje dalyvavusių kalbos redaktorių buvo moterys (59 iš 63 respondentų, 3 vyrai, 1 atveju lytis nebuvo nurodyta). Tai patvirtina ir pirmajame projekto etape atliktų individualių kokybinių interviu rezultatai – visi interviu atlikti su kalbos redaktorėmis moterimis [10]. Įvertinant toliau pateiktas respondentų charakteristikas, tipinė apklausos dalyvė buvo vyresnio nei vidutinio amžiaus kalbos redaktorė, kurios darbo vieta yra Vilniuje.

Respondentų amžius varijuoja nuo 26 iki 66 metų. Vis dėlto galima teigti, kad kalbos redagavimu, tikėtina, labiau užsiima vidurinės arba vyresnės kartos atstovai: amžiaus vidurkis imtyje yra 44 m., o mediana – 45 metai. Kitaip tariant, daugiau nei pusė respondentų yra vyresni nei 45 m. amžiaus (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Amžiaus grupės	Respondentų skaičius
21–30 m.	7
31–40 m.	15
41–50 m.	20
51–60 m.	16
61 m. ir vyresni	3
Neatsakė	2
Iš viso (N)	63

Daugiau nei du trečdaliai apklausoje dalyvavusių kalbos redaktorių nurodė, kad jų darbo vieta yra Vilniuje (44 iš 63), taip pat Kaune (8), Klaipėdoje (3), keliuose kituose Lietuvos miestuose.

Apklausoje dalyvavę kalbos redaktoriai pasižymi aukštesniu išsilavinimo lygiu – daugiau nei du trečdaliai respondentų (44) nurodė įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą ir turintys magistro laipsnį. Dar penktadalis (13) yra įgiję bakalauro laipsnį. Apklausoje dalyvavo keletas (3) kalbos redaktorių, turinčių mokslų daktaro laipsnį, ir du kalbos redaktoriai tik su viduriniu išsilavinimu (vienu atveju tai yra nebaigtos bakalauro studijos).

Apklausoje dalyvavusių kalbos redaktorių buvo prašoma nurodyti, kokios mokslo krypties studijas jie yra baigę (atvirasis klausimas). Dauguma yra baigę su kalba susijusias studijų programas. Trečdalis nurodė baigę lietuvių filologiją, dar trečdalis vardijo susijusias programas, tokias kaip kalbotyra, lietuvių kalba ir literatūra, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojas, dėstytojas, lingvistika, lituanistika ir pan. Tarp kalbos redaktoriais dirbančių respondentų yra ir baigusių tik kitos krypties studijas (8), pavyzdžiui, psichologiją, žurnalistiką, teisę ar informatikos inžineriją, 6 nurodė baigę humanitarinius mokslus.

Vienas kalbos redaktorius vidutiniškai moka 2–3 užsienio kalbas. Pagrindinės dvi kalbos yra anglų ir rusų – dauguma respondentų moka abi šias kalbas (54). Kitos kalbos – vokiečių (16), lenkų (15), latvių (11), prancūzų (9). Apie penktadalis (14) respondentų nurodė mokantis 4 ar daugiau užsienio kalbų.

Nors kalbos redaktorių ieškota įvairiose įstaigose, kuriose jie turėtų dirbti, apklausoje dalyvavusių kalbos redaktorių galima suskirstyti į dvi pagrindines kategorijas: pusė (32) nurodė dirbantys leidykloje, dar panašiai tiek (31) dirba laisvai samdomais kalbos redaktoriais (daugiau žr. 2 lentelėje). Remiantis atsakymais galima teigti, kad vienas kalbos redaktorius dirba vienoje (du trečdaliai) arba dviejose (penktadalis) darbovietėse, nors yra tokių, kurie nurodė dirbantys trijose (8), keturiose (2) ar net penkiose (1). Dažniau pasitaikanti kombinacija yra darbas leidykloje ir darbas laisvai samdomu kalbos redaktoriumi (11 respondentų), taip pat darbas leidykloje ir spausdintame žurnale (taip pat 11 respondentų). Vis dėlto tikėtina, kad detalesnė kalbos redaktorių veiklos lauko analizė atskleistų papildomų savybių – ieškodami kalbos redaktorių kontaktų ir bendraudami su įstaigomis, kuriose, tikėtina, turėtų dirbti kalbos redaktoriai, sulaukėme ne vieno atsakymo (iš leidyklų, vertimo ir redagavimo paslaugas teikiančių biurų, kt.), kad kalbos redaktoriaus etato jie neturi, tačiau darbams redaktorių samdo, neretai turi nuolatos su jais dirbančius kalbos redaktorių. Tikėtina, kad dalis respondentų, kurie nurodė dirbantys leidykloje, iš tiesų dirba kaip laisvai samdomi kalbos redaktoriai, tačiau nuolatos dirba su ta pačia leidykla ar leidyklomis. Pavyzdžiui, vienas respondentas prie savo pasirinkimo „Leidykloje“ prirašė komentarą „bendradarbiauju su keliomis“. Tarp respondentų, nurodžiusių ir kitas nei išvardyta darbo vietas, minėtas darbas leidybos įmonėse, spaustuviėje, valstybės institucijoje, spaudos leidybos įmonėse (pvz., rajono laikraštyje).

Galima apibendrinti, kad kalbos redaktoriais dažniau tenka redaguoti įvairaus pobūdžio tekstus, nei specializuotais redaguojant tik tam tikro tipo tekstus. Respondentams buvo pateiktas galimų teksto tipų sąrašas ir prašyta nurodyti, kaip dažnai ar retai jiems tenka redaguoti tokius tekstus. Daugiau nei pusei respondentų nuolatos arba dažnai tenka redaguoti populiariosios publicistikos tekstus (34), panašiai tiek – reklaminius tekstus (30) ir dalykinės publicistikos tekstus (29). Kiek daugiau nei trečdaliui nuolatos ar dažnai tenka redaguoti grožinius tekstus (23), mokslinius tekstus (23) (apie trečdalis respondentų (22) taip pat nurodė, kad mokslinius tekstus tenka redaguoti retai arba niekada). Pusei

2 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal tai, kur dirba kalbos redaktoriumi

Dirba	Respondentų skaičius*
Leidykloje	32
Vertimų biure	4
Spausdintame žurnale	17
Nacionaliniame spausdintame dienraštyje	2
El. naujienų portale	8
Yra laisvai samdomas kalbos redaktorius	31
Kita	9

* Vienas respondentas galėjo pasirinkti daugiau nei vieną atsakymo variantą

respondentų bent kartais tenka redaguoti mokslo populiarinimo tekstus (10 – nuolatos, 14 – dažnai, 11 – kartais), šiek tiek rečiau – administracinius tekstus (11 – nuolatos, 7 – dažnai, 10 – kartais). Kai kurie respondentai papildomai nurodė ir kitokius tekstus, kuriuos tenka redaguoti: Europos Sąjungos dokumentus, poeziją, religinę literatūrą, interviu, juridinius dokumentus, valgiaraščius ar kainoraščius.

Nors šiandien plačiai paplitę el. formatu leidžiami tekstai, daugiau nei pusei apklausoje dalyvavusių kalbos redaktorių vis dėlto dažniau tenka redaguoti tekstus, kurie bus spausdinami (34). Trečdaliui (19) maždaug po lygiai tenka redaguoti tekstų, kurie bus spausdinami ir publikuojami el. formatu. Apie dešimtadalis (6) dažniau redaguoja tekstus, kurie bus leidžiami el. formatu.

Apklausoje dalyvavusių kalbos redaktorių darbo stažas (dirbant būtent kalbos redaktoriais) svyruoja nuo 2 iki 36 metų (žr. 3 lentelę). Tačiau apibendrintai galima teigti, kad respondentų darbo stažas yra nemenkas – daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad kalbos redaktoriais dirba 15 ir daugiau metų. Vidutinė darbo stažo trukmė – 16 metų.

3 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal kalbos redaktoriaus darbo stažą

Darbo stažas	Respondentų skaičius
1–10 m.	17
11–20 m.	26
21–30 m.	10
31–40 m.	5
Neatsakė	5
Iš viso (N)	63

Du trečdaliai (42) respondentų nurodė, kad kalbos redaktoriaus darbas jiems yra pagrindinis, beveik trečdaliui (18) tai yra papildomas darbas šalia kito, pagrindinio, darbo. Tik kai kurie respondentai atkreipė dėmesį, kad kalbos redagavimas net kaip papildomas darbas yra nuolatinė jų veikla arba kalbos redagavimas yra viena iš funkcijų pagrindiniame darbe. Tarp nurodžiusių, kad kalbos redagavimas nėra jų pagrindinis darbas, minimi pagrindiniai darbai dažniau susiję su tekstų kūrimu ar leidyba, pavyzdžiui,

pagrindinis darbas yra redaktoriaus, tekstų kūrėjo (6), leidybos projektų koordinatoriaus (2), vertėjo (3), archyvaro (1), lietuvių kalbos mokytojo (1), dėstytojo (2) ir pan., tačiau yra ir tokių darbų kaip referento (2), direktoriaus (1) ar programinės įrangos adaptavimo (1).

IŠVADOS

Sisteminei atrakai reikalingos informacijos paieška ir analizė iš dalies leido identifikuoti su viešosios bendrinės lietuvių kalbos vartosenos tekstais dirbančių kalbos redaktorių Lietuvoje visumą, tačiau nepakankamai tiksliai, kad leistų kalbėti apie reprezentatyvios imties sudarymą. Viešai prieinamos informacijos nepakako, kad būtų pasiekti visumos vienetai – kalbos redaktoriai – ir užtikrintas sistemingas, pakankamai kontroliuojamas klausimų sklaidos ir grįžtamumo procesas.

Tačiau darbai, atlikti ieškant informacijos apie kalbos redaktorių visumą ir formuojant apklausos imtį, buvo reikšmingi norint geriau suprasti kalbos redaktorių veiklos Lietuvoje savybes. Net ir esant nedidelei imčiai, apklausos metu surinkti duomenys leidžia daryti pirmines prielaidas apie kalbos redaktorių ir jų darbo savybes, kas iki šiol Lietuvoje sistemingai nebuvo tirta.

Remiantis apklausos respondentų atsakymais tikėtina, kad kalbos redaktorėmis dažniau dirba moterys, tipinės apklausoje dalyvavusių redaktorių savybės buvo vyresnis nei vidutinis amžius, aukštesnis nei vidutinis išsilavinimas, daugiau nei 10 m. kalbos redaktoriaus darbo patirtis, mažiausiai dviejų užsienio kalbų mokėjimas, darbo vieta Vilniuje.

Galima daryti prielaidą, kad su viešosios bendrinės lietuvių kalbos vartosenos tekstais dirbantiems kalbos redaktoriams nėra būdinga specializuotis – daugumai respondentų tenka redaguoti įvairaus pobūdžio tekstus. Viena pagrindinių kalbos redaktorių darboviečių yra leidyklos, tačiau kita reikšminga grupė yra laisvai samdomi kalbos redaktoriai. Svarbu atkreipti dėmesį, kad nėra aišku, kiek šios dvi kategorijos susijusios tarpusavyje – renkant informaciją atrakai buvo pastebėta, kad leidyklos yra linkusios samdyti redaktorius ne nuolatiniam darbui, o pagal atskirų darbų sutartis. Kalbos redaktoriaus darbas paprastai buvo nurodomas kaip pagrindinis respondento darbas.

PADĖKA

Straipsnio autorė dėkinga projekto vadovei dr. Jurgitai Girčienei ir projekto darbuotojai Dianai Steiblienei, prisidėjusioms vykdant apklausos tyrimo darbus. Taip pat dėkoju sociologei dr. Natalijai Valavičienei už rankraščio peržiūrą, ir išsakytas kritines pastabas ir recenzentui(-ei) už vertingas pastabas.

Gauta 2019 10 17
Priimta 2020 03 09

Literatūra

- [1] ANDRES, Lesley. *Designing and Doing Survey Research*. London: Sage Publications, 2012.
- [2] BABBIE, Earl. *The Practice of Social Research*. 12th edition. Belmont: Thomson Wadsworth, 2007.
- [3] ČEKANAVIČIUS, Vydas; MURAUSKAS, Gediminas. *Statistika ir jos taikymai*. I. Vilnius: TEV, 2006.
- [4] DANIEL, Johnnie. *Sampling Essentials: Practical Guidelines for Making Sampling Choices*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2012.
- [5] DE VAUS, David A. *Surveys in Social Research*. 5th edition. London, New York: Routledge, 2002.

- [6] FOWLER, Floyd J. *Survey Research Methods*, 4th edition. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2009.
- [7] GAIŽAUSKAITĖ, Inga; MIKĖNĖ, Svajonė. *Socialinių tyrimų metodai: apklausa*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
- [8] GAIŽAUSKAITĖ, Inga; VALAVIČIENĖ, Natalija. *Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.
- [9] GIRČIENĖ, Jurgita. *Naujieji skoliniai: struktūra ir vartoseną*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005.
- [10] GIRČIENĖ, Jurgita. Redaktorių nuostatos: demokratijos poreikis. *Lituanistica*, 2019, 65(2), p. 113–123.
- [11] LAVRAKAS, Paul J. (red.). *Encyclopedia of Survey Research Methods*. London: Sage Publications, 2008.
- [12] RUEL, Erin; WAGNER III, William E.; GILLESPIE, Brian J. *The Practice of Survey Research: Theory and Applications*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2016.

INGA GAIŽAUSKAITĖ

Determining the Population of Language Editors in Lithuania

Summary

The article presents methodological solutions related to the planning and implementation of a survey of language editors in Lithuania. The study intended to conduct a representative quantitative survey of language editors working with texts of public usage of the standard Lithuanian language. However, the population of language editors in Lithuania is not defined, and there are no sources that would systematically provide the information needed to determine this population; also, there are no studies that have attempted to identify such a population. The article reveals the attempts to define the size of the population of language editors in Lithuania, the difficulties encountered during the search for language editors, and the assumptions about the characteristics of the language editors in Lithuania that can be derived from the survey data (specifically, from the descriptive analysis of the responses to the questions about the characteristics of language editors and their work).

Keywords: language editors, survey, sampling, sample